

Ekaterina Eliseeva

(Ukraine, National Academy of Culture and Arts Management – Kyiv;
Bulgaria, Sofia, Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Art Studies)

Musical Folklore Beyond Tradition: Institutionalisation, Representation, and Cultural Meaning

Abstract: This article examines Bulgarian folklore as a postmodern cultural construct, using the professional ensemble *Pirin* as a case study, with a focus on processes of institutionalisation, staged representation, and symbolic reproduction. It conceptualises staged folklore as an autonomous semiotic system, detached from its original ritual and social contexts and reconstituted within performance and media environments. Within this framework, folklore operates not as a direct continuation of tradition, but as a reflexive cultural model shaped by aesthetic selection, standardisation, and repetition. The study interprets staged folklore as a form of cultural hyperreality, in which mediated images of tradition circulate independently of lived practice while retaining symbolic legitimacy. By examining the tension between authenticity and artistic construction, the article highlights folklore's dual role as both a repository of cultural meaning and a postmodern performative resource, functioning within a dynamic field of representation, memory, and identity.

Keywords: folk music, Pirin Ensemble, hyperreality, staged folklore, postmodern culture

Екатерина Елисеева

(Украйна, Национална академия за култура и управление на изкуствата – Киев;
България, Българска академия на науките, Институт за изследване на изкуствата)

Музикалният фолклор отвъд традицията: институционализация, репрезентация и културно значение

В условията на глобализирано и комерсиализирано културно пространство запазването на нематериалното културно наследство става особено важно. Фолклорът, като форма на културна комуникация, играе ключова роля в поддържането на живите традиции и формирането на националната идентичност. Това налага анализ на значителните трансформации в сценичното представяне на музикалния фолклор през последния век. Промените засягат фолклора не само във външните форми на неговото представяне, но и във вътрешната му структура, трансформирайки неговото семантично съдържание, начина на възприемане от слушателите и практиките на носителите на традицията (Пейчева/Peucheva 2008). Те също така влияят върху научните подходи към изследването на фолклора.

Фолклорът традиционно се разглежда като носител на културна памет, система от знаци и символи, отразяващи колективното съзнание и историческия опит на обществото. В съвременната културологична и етномузикологична практика той все по-често се анализира като знакова система в рамките на семиотичните подходи към културата, спо-

собна едновременно да съхранява структурна устойчивост и да се трансформира под въздействието на социални, политически и технологични промени (Есо 1986). Важно е да се разбере как традиционната култура се адаптира към новите условия, като същевременно продължава да изпълнява функциите на източник на идентичност, художествено творчество и културен капитал (Kirshenblatt-Gimblett 1995).

Особен интерес представлява изучаването на фолклора в процеса на неговата трансформация в индустриално, социалистическо и дигитално общество. Както отбелязва Тимъти Райс, възникват ключови въпроси: „Какво допринася музиката за формирането на идентичност и защо тя е толкова ефективна в това отношение?“ (Rice 2010: 323). Тази рефлексия подчертава, че фолклорът не е статичен артефакт, а процес, който се оформя чрез социални практики, интеракции и медийни интерпретации.

Всяка епоха формира специфични механизми за трансформация на музикалния фолклор. Неговата институционализация и стандартизация влияят върху репертоара, методите на изпълнение и възприемането на традицията. Индустриалната модернизация създава предпоставки за формирането на любителски ансамбли, докато през социалистическия период фолклорът се превръща в инструмент на държавната културна политика, което води до систематично архивиране, сценична адаптация, професионализация на изпълнителската практика и стандартизация на репертоара. Дигиталната епоха отваря нови възможности за медийно представяне и глобална циркулация на фолклора като символи на културната идентичност (Kirshenblatt-Gimblett 1998).

Фолклорът като културно явление все по-често се разглежда през призмата на семиотиката като система от знаци, способна да отразява социалното, историческото и естетическото значение. Изтъкнатият етномузиколог Изали Земцовски подчертава:

Всъщност става дума за същия предмет... Това не е музика като музика, разбира се, и не е фолклор като поетично изкуство само по себе си. Смятам, че става въпрос за синкретична устна традиция, или „етнографска реалност“... (Земцовски/Zemtsovsky 1997).

В този контекст всеки акт на фолклорно изпълнение представлява избор: какво да се запази, какво да се адаптира и как да се свърже с предишната практика.

Съвременните изследвания все по-често се обръщат към постмодернистките теоретични подходи като аналитичен инструмент за изследване на сценичните и медийните прояви на фолклора. Това позволява да се проследи динамиката на устойчивост и трансформация на фолклора, неговия преход от локални източници към сценични и медийни форми в условията на глобализация. Разбирането на тази еволюция изисква разглеждането на музикалния фолклор не просто като публични празненства, а като културно значимо явление, което предава нематериални ценности. Настоящото изследване използва интердисциплинарен подход, комбиниращ методи от етномузикологията, културологията и социологията. Основната цел е да се анализира трансформацията на музикалния фолклор и да се оцени влиянието на постмодерните процеси върху сценичните представяния на традицията.

Използваните източници включват архивни материали от Държавния централен архив и Държавния архив – Благоевград (колекциите на Държавния ансамбъл за народни песни и танци „Пирин“ и Ансамбъл „Филип Кутев“). Архивният фонд на Държавния ансамбъл за народни песни и танци „Филип Кутев“ е използван като сравнителен и институционален контекст, материалите от този фонд позволяват да се проследят общите механизми на институционализация, репертоарна стандартизация и сценична естетизация

на музикалния фолклор в България. Тези източници позволяват анализ както на историческите процеси на институционализация, така и на съвременните медийно-медиализирани форми на фолклор.

Методологическият инструментарий комбинира общонаучни методи – анализ, синтез и обобщение, с историко-критически подходи (възстановяване на етапите на трансформация на фолклора), което позволява проследяване на развитието на сценичните формати. Използват се също културно-семиотични подходи (идентифициране на кодове, символи и техните значения) и критико-интерпретативни подходи (интерпретиране на сценичните и медийните форми и тяхната функция в културната памет), както и анализ на „хиперреалността“ (оценка на степента на автономизация на знаците, тяхното „откъсване“ от локалната традиция и трансформацията им в универсален художествен ресурс (Baudrillard 1981). Предвид теориите на Умберто Еко и Жан Бодрийар, изследването разглежда сценичния фолклор като конструирана форма на традиция, позволявайки оценка както на неговата автентичност, така и на процесите на културна трансформация и медийна репрезентация.

Особено внимание се отделя на изследването на сценичния фолклор като форма, в която локалните знаци и символи се трансформират чрез институционализация, медийна интермедияция и глобалната културна икономика. Този подход позволява проследяване на начина, по който традицията запазва стабилност, докато едновременно претърпява трансформация, адаптирайки се към нови естетически и социални условия.

Музикалният фолклор първоначално се развива в локални общински практики, където песента, танцът и музиката са неразделна част от ежедневието и ритуалния живот. Календарни обреди, селскостопански празници, сватби и други колективни събития изпълняват социални, образователни и символни функции. Устната традиция гарантира, че структурата и изпълнението се формират под влиянието на локалната традиция, колективната памет и непосредствения опит на участниците. Фолклорът допринася и за формирането на национално съзнание, особено в региони с история на социално и политическо потисничество. Както отбелязва Юрий Лотман, „културата е памет“ (Лотман/Lotman 1990). Чрез песни, легенди и обреди общностите затвърждават ценности, разкази и усещане за принадлежност към етническа и културна група.

Държавният народен академичен ансамбъл „Пирин“ е част от по-широките процеси на институционализация на фолклора в България и представлява особено показателен пример за това как традиционните музикални и танцови форми се трансформират в сценични практики. Създаден през 1954 г., ансамбълът активно се развива през социалистическия период, когато фолклорът се използва като инструмент на държавната културна политика. През този период се формират репертоари и сценични техники, предназначени за представяне на народното изкуство в рамките на концерти и фестивали. Фестивалите на различни нива се превръщат във важна платформа, позволявайки на ансамбъла да представя регионалните традиции пред по-широка публика, като същевременно формира национален културен образ.

Сценичната практика на ансамбъла съчетава реконструкцията на локални песенно-танцови форми с тяхната художествена стилизация, осигурявайки естетическа цялост и театрална изразителност. Както отбелязва Лозанка Пейчева, сцената, така и медиите са инструменти за трансмисия и циркулация, траектории, по които фолклорната музика от България се движи в една безкрайна верига от трансформации, образи, символи и практики (Пейчева/Peucheva 2008). В този контекст процесът на сценична интерпретация

предполага не просто възпроизвеждане на традиционния материал, а неговото художествено преосмисляне. Както подчертава Петьо Кръстев, „творческият процес е специфичен индивидуален акт“, при който авторът работи със средства, формирани от неговата професионална подготовка, натрупан опит и познания за фолклорната музика, а „в контекста на тези сложни процеси се формират творчески подходи към музикалните практики при тяхната интерпретация чрез средствата на изкуството“ (Кръстев/Krastev 2022: 17).

Индивидуално художествено преобразуване демонстрира как традиционните елементи се отделят от първоначалния си контекст и придобиват автономен характер, чието въздействие може да се анализира чрез теоретични модели като четирите фази на Бодрияр. Това подчертава трансформацията на фолклора в автономна художествена система, в която отделни елементи — мелодии, ритми, движения — започват да функционират независимо от първоначалния си контекст. Моделът на хиперреалността според Бодрияр се състои от четири фази и предлага прецизен аналитичен инструмент за проследяване на трансформацията на сценичния фолклор:

- отражение на основната реалност,
- изкривяване на реалността,
- прикриване на отсъствието на реалност,
- чист симулакр, предлага прецизен аналитичен инструмент за сценичния фолклор.

В *първата* фаза изпълненията съхраняват ясна връзка с общностната практика, представяйки песни или танци като разпознаваеми репрезентации на живяна традиция.

Във *втората* – фазата на изкривяване, се въвеждат селективна стилизация, театрализация и естетическо „изглаждане“, които променят първоначалния функционален контекст, макар формално да го запазват.

В *третата* – фазата на прикриване отсъствието на реалност, сценичните изпълнения се представят като автентични, дори когато оригиналната ритуална практика е изчезнала.

В *четвъртата* – фазата на чистия симулакр, представянията вече не се отнасят към никаква предходна традиция, а създават автономни културни значения. На този етап традиционните елементи: носия, репертоар, хореография, се превръщат в самостоятелни символни конструкции, които оформят очакванията на публиката, изпълнителските практики и интерпретациите на културната идентичност.

Приложението на концепцията за хиперреалност към ансамбъл „Пирин“ разкрива процеса на автономизация на знаковите елементи: сценографските решения и репертоарът изграждат идеализиран модел на регионална традиция, който може да няма еквивалент в действителната местна практика, но се възприема като „автентичен“ и придобива независима художествена стойност и универсалност, като същевременно укрепва националната идентичност и се интегрира в глобалните културни потоци.

Практиката на ансамбъл „Пирин“ демонстрира, че сценичният фолклор в постсоциалистическия и постмодерен контекст изпълнява двойствена функция: от една страна, запазва и популяризира регионалните традиции, а от друга – създава нови естетически форми и материал за интерпретация и творчество в различни художествени и медийни среди. По този начин ансамбъл „Пирин“ илюстрира тенденцията към фолклорна хиперреалност, обединявайки традицията и съвременността в автономна символна система, осигурявайки както продължаване на културното наследство, така и неговата непрекъснатата трансформация.

Медиите играят ключова роля в съвременното функциониране на фолклора като система от знаци. От първите фонографски записи и радиопредавания, в първата половина на XX век, до телевизията и дигиталните платформи през XXI век, фолклорът излиза извън локалните общности и активно циркулира глобално. Всеки запис, предаване или видео презентация се превръща не просто в документ на традицията, а в художествен обект със самостоятелна стойност. Дигиталните платформи предлагат допълнителни възможности за обработка и трансформация на фолклорния материал: музикални ремикси, визуални интерпретации и мултимедийни проекти създават контексти, в които фолклорните символи функционират автономно. Макар че могат да загубят непосредствената си връзка с оригиналната практика, те все пак запазват разпознаваемост и „автентичност“ за по-широка публика, илюстрирайки принципа на симулакъра, описан от Бодрияр. Както отбелязва Бодрияр:

Симулакърът никога не е това, което крие; истината е, че няма истина.

Симулакърът е истински. (Baudrillard 1981)

В медийното пространство фолклорът се трансформира именно в такъв симулакур: песни, танци и ритуални образи придобиват нови значения, формирайки хибридни културни текстове, които циркулират независимо от първоначалния им контекст. В рамките на тази медийна логика, ансамблите се превръщат в ключови агенти за трансформацията на традицията, като свързват локалния музикален материал с механизмите на глобалната циркулация. Сценичната практика, студийните записи, телевизионните предавания и дигиталните платформи превръщат фолклора в подвижна система от знаци, способна да преминава от един културен контекст в друг, като запазва разпознаваемост и символен статут. Ансамбъл „Пирин“ е особено показателен пример за този процес: дейността му демонстрира как медиите не само разпространяват фолклор, но и формират новите му версии, репертоарни стандарти и естетически модели.

Съвременните примери включват аранжimenti на народни мелодии с елементи на джаз и електронна музика, видеопрезентации на ансамбли, където хореографията и костюмите са стилизирани за театрално представление, и дигитални ремикси, разпространявани чрез социални медии и стрийминг услуги. Тези медийни форми усилват хиперреалността на фолклора – традицията едновременно се запазва и трансформира, придобивайки автономен художествен и символен статут.

Циркулацията в медиите позволява фолклорът да функционира като глобален културен ресурс, където символите се превръщат в инструменти за художествена интерпретация, образователен опит и визуално-акустическо удоволствие. В постмодерен контекст, това трансформира фолклора в динамична система, способна да взаимодейства с различни културни кодове и аудитории, осигурявайки устойчивост и адаптивност на традицията към новите технологични и социални условия.

Ансамбъл „Пирин“, в съвременната си медийна и сценична практика, демонстрира как фолклорните знаци придобиват автономност и циркулират извън локалния контекст, придобивайки характер на хиперреалност. Ярък пример е сътрудничеството на ансамбъла с конгоанския музикант Рей Лема в албума „Professeur Stefanov et les Voix Bulgares de l'Ensemble Pirin“ (1997), където българските фолклорни гласове се интегрират в международната музикална среда. В такива контексти мелодиите и вокалните интонации стават суров материал за транснационални културни продукти, предназначени за глобална публика. Как отбелязва Турино, музикалните практики могат едновременно да съхраняват локалната идентичност и да позволяват нейното трансформиране и циркулация в по-широк социален и културен контекст (Turino 2016).

Световните турнета, международните фестивали и дигиталните издания на ансамбъл „Пирин“ усилват ефекта на широка реализираност – сценично стилизираните песни и танци се фиксират в студийни записи, разпространяват се чрез стрийминг платформи и се повтарят в различни културни контексти. Албуми като „The Voice of Pirin“ (1993) и „Pirin Folk“ (1998) позволяват фолклорът да циркулира като универсален културен ресурс, едновременно ставайки обект на художествена интерпретация и средство за формиране на национален бранд.

Медийните и сценичните практики на ансамбъл „Пирин“, които служат като пример за това как традицията, едновременно запазена и трансформирана за съвременната сцена и медии, придобива ново естетическо и културно значение и функционира като средство за глобална културна комуникация. Така фолклорът излиза извън локалния си контекст и се превръща в продукт за международна аудитория, като неговите символи – мелодични формули, вокални тембри, хореографски мотиви, придобиват автономност и циркулират в медиите като универсални културни ресурси, характерен признак на хиперреалността.

Трансформацията на българския музикален фолклор от общностна практика, в сценична и медийна форма, отразява по-широки социални, технологични и културни промени. Глобализацията, урбанизацията и медиите – записаната музика, радиото, телевизията и интернетът, променят механизмите на предаване и циркулация на традицията.

Устните традиции все по-често съжителстват с хибридни сценични и архивни форми, което позволява на фолклора да циркулира извън първоначалната си социална среда. Фолклорните ансамбли се превръщат в ключови платформи за опазване на нематериалното културно наследство, осигурявайки популяризация, междупоколенческа трансмисия и кураторски форми на традиционната музикална култура. Ансамбъл „Пирин“ ярко илюстрира тази трансформация. Първоначално той отразява директно общностното предаване, представяйки песни, танци и ритуали в форма, относително близка до локалната практика. В последващите десетилетия изпълненията стават все по-естетизирани и стандартизирани, съобразно изискванията на публиката и културната политика.

Докато ансамблите се стремят да запазят представата за „автентична“ традиция, институционализацията неизбежно въвежда стилизация и театрализация, които отдалечават сценичните форми от техните първоначални ритуални и ежедневни функции. Постмодерната теория помага да се обясни този процес. Умберто Еко концептуализира хиперреалността като състояние, в което представянията изглеждат „по-реални от реалното“, намалявайки необходимостта от оригинален референт (Еко 1986). По подобен начин Бодрияр твърди, че симулакрите циркулират независимо от оригинала, създавайки знаци с ново културно значение.

В контекста на постмодерната култура, музикалният фолклор функционира като комплексен художествен и медийно-модулен ресурс. Той престава да бъде единствено локална или национална практика и се превръща в материал за творческа обработка в различни медийни и художествени форми. Фолклорните знаци циркулират в глобалното културно пространство, придобивайки нови значения и функции. Това позволява на сценичния и медийния фолклор да запази символното ядро, като същевременно се трансформира за съвременния зрител и слушател. Постмодерната перспектива подчертава напрежението между колективното и индивидуалното. От една страна, фолклорът подкрепя идеята за културно единство и национална приемственост, от друга, предоставя пространство за лична естетическа свобода, индивидуални интерпретации и хибридни форми.

Както отбелязва Тимоти Райс, в музикалната практика съществува „връзка между музикалната практика и символизацията или конструирането на идентичност“ (Rice 2010: 324). По този начин фолклорът едновременно закотвя индивида в културната памет и стимулира художественото творчество.

Хиперреалността служи като аналитичен инструмент за обяснение на двойствената природа на фолклора в съвременния контекст. Знаците, които някога са били вградени в локализиран социален контекст, сега функционират автономно, създавайки сценични и медийни модели, които публиката често възприема като „автентични“. Това позволява на ансамблите и медийните проекти да възпроизвеждат културната традиция, без да са ограничени от историческата точност, и да я интегрират в съвременната естетика, включително визуални, музикални и дигитални ремикси. От постмодерна перспектива, фолклорът се превръща в ресурс за многостранна художествена дейност. Той запазва идентифициращата си функция, но същевременно се трансформира под влиянието на глобализацията, медиите и творческите практики. Напрежението между запазване на символното ядро и експерименталната обработка на материала създава динамична система, в която традицията и иновацията са в постоянно взаимодействие.

В случаите на сценичен фолклор ранните изпълнения отразяват предаване на знания, основани на общностната практика; концертните форми от средата на XX век демонстрират елементи на перформативна медиация; а практиките от края на XX и началото на XXI век илюстрират формирането на симулакри. Хиперреалността се проявява като социосемиотично състояние, в което новите значения заместват по-старите, свързани с практиката интерпретации. Сценичният фолклор следователно е пример за фолклорна хиперреалност, където традиционната музика, танц и ритуали се отделят от оригиналния си социален контекст и се трансформират в повтарящи се, естетизирани изпълнения. Публиката възприема конструиран разказ за наследство, често надвишаващо историческата реалност на практиката. Хиперреалността подчертава взаимодействието между опазване и иновация, демонстрирайки как фестивалите и ансамблите медиатрадицията в постмодерен контекст.

При ансамбъл „Пирин“ тази рамка отчита както непрекъснатостта на регионалната музикална идентичност, така и трансформациите, формирани от институционализацията, медиите и обществените очаквания. Ансамбълът показва как фолклорът се развива от жива практика до внимателно организирано, социално значимо и емоционално въздействащо културно представление.

Синтезирайки резултатите от изследването, може да се заключи, че фолклорът като система от знаци е едновременно високо стабилен и гъвкав. Символните му ядра се запазват чрез последователни трансформации, осигурявайки непрекъснатост на културната памет, като същевременно знаците на фолклора могат да се адаптират към нови социални, технологични и естетически условия.

Различните исторически контексти фундаментално формират характера и траекторията на тези трансформации. В индустриалните общества фолклорът преминава през процеси на стандартизация и художествена формализация, създавайки „идеални“ модели на народно изкуство, способни да олицетворяват национално единство. Социалистическият период придава на фолклора транснационален и политизиран характер: ансамблите и архивните практики се използват като инструменти на идеологическа комуникация, но също така осигуряват запазване и художествено развитие на традицията, формирайки

професионален фолклоризъм. В постиндустриалната и дигиталната епоха фолклорът става активно медиатизиран: записи, видеопродукции, дигитални платформи и международни фестивали, превръщат фолклора в универсален културен ресурс, подлежащ на преинтерпретация и художествена разработка.

Анализът през призмата на хиперреалността позволява да се разбере, че съвременните ансамбли и медийни проекти създават автономни системи от знаци, които могат да съществуват независимо от първоначалния си контекст и да бъдат възприемани като „автентични“. Това обяснява феномена на сценичния и дигиталния фолклор – елементите на традицията не само се запазват, но и придобиват нови семантични значения, циркулирайки в глобалната културна икономика. Следователно фолклорът служи едновременно като средство за запазване на културната идентичност и като ресурс за иновация. Напрежението между непрекъснатост и творческа трансформация, между колективното и индивидуалното, между локалната традиция и глобалната циркулация, гарантира жизнеността и значимостта му. Фолклорът като система от знаци се оказва динамична структура, способна да реагира на социални, политически и технологични предизвикателства в различни епохи, оставайки ключов елемент на културната идентичност.

Сравнителният анализ на автентичен и сценичен фолклор показва, че тези форми не са взаимно изключващи се, а представляват различни пластове на културната реалност. Автентичните изпълнения са коренящи се в общностния живот, вплетени в ритуали, календарни обичаи и междуличностни взаимодействия. Те са флуидни, ситуативни и създадени за участие. Обратно, сценичното изпълнение е насочено към външната публика, подсилвайки визуалните и слуховите кодове на „националната автентичност“ и създавайки кураторска, естетически структурирана репрезентация на традицията. В постмодерен контекст тази театрална форма се развива в модел на „фолклорна хиперреалност“, при който представянето частично или изцяло замества живата практика. На сцената традицията се превръща в конструиран художествен продукт, формиран от очакванията на публиката и институционалните рамки, действайки като медиатор между минало и настояще. Основната задача е анализ на механизмите на интерпретация, стилизация и контекстуализация, чрез които фолклорът продължава да функционира в съвременната културна среда.

Взаимодействието между колективните рамки и индивидуалната инициатива придобива особено значение: ансамблите и медийните проекти подсилват символното единство и националната идентичност, докато авторските интерпретации предоставят пространство за индивидуално естетическо изразяване. Анализът, основан на концепцията за хиперреалност, показва как съвременните и медийни проекти генерират автономни системи от знаци, функциониращи независимо от първоначалния контекст и възприемани като „автентични“.

В дигиталната епоха фолклорът функционира едновременно като локален и глобален ресурс: локалните елементи се трансформират в медийните пространства, циркулират чрез аудиозаписи, видеозаписи, онлайн платформи и международни фестивали, интегрирайки се в глобалната културна икономика, като същевременно поддържат връзка с историческия контекст. По този начин се запазва усещането за непрекъснатост и връзка с историческата основа, което превръща фолклора в уникален инструмент за изследване на социални, естетически и идеологически процеси.

В съвременния културен контекст се проявява комплексен процес на семиотична трансформация, който може да бъде концептуализиран чрез фазите „жива традиция – сценично представяне – автономен културен знак“. В този процес фолклорът се отделя от първоначалните си социални и ритуални функции и започва да функционира като самореферентна знакова система, в която представянето постепенно измества практиката. Основните символни ядра на традицията се запазват, но се преподреждат в рамките на естетизирани и повтаряеми сценични и медийни модели, които конструират ефект на автентичност, независимо от непосредствената жизнена практика. Именно чрез институционализацията, художествената интерпретация и медийната репрезентация фолклорът се превръща във форма на културна хиперреалност, способна едновременно да съхранява културната памет и да произвежда нови значения в глобалното културно пространство.

ЛИТЕРАТУРА

- Baudrillard 1981: *Baudrillard, J. Simulacra and Simulation*. Paris: Éditions Galilée.
- Eco 1986: *Eco, U. Travels in hyperreality*, W. Weaver, Trans.
- Kirshenblatt-Gimblett 1995: *Kirshenblatt-Gimblett, B. Theorizing heritage*. *Ethnomusicology*, 39(3), 367–380.
- Kirshenblatt-Gimblett 1998: *Kirshenblatt-Gimblett, B. Destination culture: Tourism, museums, and heritage*. Berkeley: University of California Press.
- Кръстев 2022: *Кръстев, П. Творчески подходи към фолклорната музика*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“ (Krastev 2022: *Krastev, P. Tvorcheski podhodi kam folklornata muzika*. Sofia: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“).
- Лотман 1990: *Лотман, Ю. О природе искусства*. Москва: Искусство (Lotman 1990: *Lotman, Yu. O prirode iskusstva*. Moskva: Iskusstvo).
- Пейчева 2008: *Пейчева, Л. Между Селото и Вселената: старата фолклорна музика от България в новите времена*. София: Академично издателство “Професор Марин Дринов” (Peycheva 2008: *Peycheva, L. Mezhdru Seloto i Vselenata: starata folklorna muzika ot Balgaria v novite vremena*. Sofia: Akademichno izdatelstvo “Profesor Marin Drinov”).
- Rice 2010: *Rice, T. Disciplining Ethnomusicology: A Call for a New Approach*. *Ethnomusicology*, vol. 54, no. 2, pp. 318–325.
- Turino 2016: *Turino, T. Music, Social Change, and Alternative Forms of Citizenship. Artistic Citizenship: Artistry, Social Responsibility, and Ethical Praxis*, edited by Wayne Bowman and Ana María Ochoa Gautier, New York, Oxford University Press, pp. 297–312.
- Zemtsovsky 1997: *Zemtsovsky, I. An Attempt at a Synthetic Paradigm*. *Ethnomusicology*, 41(2), 185–205.
- ДА – Благоевград, Фонд 351, Опис 1–6 (ДА – Blagoevgrad, Fond 351, Opis 1–6).
- ДА – София, Централен държавен архив, Фонд 450, Опис 1, 2 (ДА – Sofia, Tsentralen darzhaven arhiv, Fond 450, Opis 1, 2).